

УДК 313.3

Н.Е. Ковшун, канд. екон. наук, доцент, професор кафедри економіки підприємства
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне,
Україна
e-mail: n.e.kovshun@nuwm.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ, ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ПРОЦЕСІВ ВОДОКОРИСТУВАННЯ

Ключові слова: водокористування, збір інформації, спеціальне водокористування дозвіл., забруднення, реєстр відходів.

Сучасна інтенсивність використання води в Україні досягла рівнів, які значно перевищують екологічну місткість водоресурсного потенціалу країни.

Відповідно до рекомендацій Конференції по водних ресурсах, проведеною під егідою ООН в 1977 році, прийнято вважати, що процеси відновлення водних систем відбуваються при безповоротному відборі стоку з джерела в об'ємі, що не перевищує 10 %. Критична межа, за якою відбувається порушення водних систем – 70 %. В Україні навіть у середні по водності роки в чотирнадцяти областях об'єм безповоротних втрат води перевищує екологічну місткість водоресурсного потенціалу, а в семи областях водоспоживання є більшим наявних ресурсів в 2-16 разів [1].

Забруднення водою безпосередньо пов'язане із господарською діяльністю людини. Частина, яку окрема галузь економіки країни вносить у забруднення природних вод, можна оцінити за обсягами споживання свіжої води (табл.) та обсягами скиду до них зворотних вод. Найбільшу частку зворотних вод дає промисловість – понад 55 % загального обсягу при тому, що споживається близько 45%. Комунальне господарство при споживанні 19% свіжої води займає другу позицію у структурі скинутих забруднених вод (30%). Підприємства сільського господарства скидають до 10 %. У промисловості найбільший обсяг зворотних вод припадає на електроенергетику (близько 67 %); потім – чорна металургія (понад 25 %), хімічна та нафтохімічна галузі (близько 3 %).

Значні обсяги скидання забруднених вод та високий рівень питомого водоспоживання на ряді виробництв певною мірою викликані не ефективною системою управління водними ресурсами в частині збору та обробки інформації. Так, дозвіл на спеціальне водокористування донедавна необхідно було отримувати в обласних державних адміністраціях поданням відповідної заяви до центру надання адміністративних послуг. Якщо передбачалося скидання стічних вод у поверхневі водні об'єкти необхідно було додати розрахунок гранично допустимого скиду. Місцева державна адміністрація, як дозвільний орган, погоджувала дозволи з територіальними підрозділами Державного водного агентства. У разі використання підземних вод погодження здійснювалось з Державною службою геології, лікувальних вод - з Міністерством охорони здоров'я. Разом з отриманням Дозволу на спецводокористування, суб'єкт господарювання одержував затверджені нормативи допустимих скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти (у разі скидання зворотних вод).

Таблиця

*Галузева структура споживання прісної води в Україні**

Показники		1995	2000	2005	2010	2013
Повне водоспоживання	млрд.м ³	19,5	12,2	9,4	8,9	9,4
	млрд.м ³	8,8	6,0	4,6	4,2	4,2
Промисловість	%	45,1	49,2	48,9	47,2	45,3
	млрд.м ³	6,6	3,0	2,2	2,6	3,1
Сільське господарство	%	33,8	24,6	23,4	29,2	33,4

Показники		1995	2000	2005	2010	2013
Комунальне господарство	млрд.м ³	3,8	3,1	2,5	2,0	1,8
	%	19,5	25,4	26,6	22,5	19,1
Інші	млрд.м ³	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2
	%	1,5	0,8	1,1	1,1	2,1

* - складено на основі [2-4]

Зазначимо, що спеціальне водокористування – це забір води з водних об’єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв та скидання до них зворотних вод. Спеціальне водокористування здійснюють юридичні і фізичні особи насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарських, побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських та інших державних і громадських потреб.

Водокористування не є спеціальним, якщо воно пов’язане з пропуском води через гідровузли, судноплавством, подачею (перекачуванням) води водокористувачам у маловодні регіони, усуненням шкідливої дії вод (підтоплення, засолення, заболочення тощо), використанням підземних вод для вилучення корисних компонентів, вилученням води з надр разом з видобуванням корисних копалин, виконанням будівельних, днопоглиблювальних і вибухових робіт, видобуванням корисних копалин і водних рослин, прокладанням трубопроводів і кабелів, а також буровими, геологорозвідувальними та іншими роботами на водних об’єктах, які використовують без забору води та скидання стічних вод [5].

Повноваження в галузі управління і контролю за використанням та охороною вод надані Державному агентству водних ресурсів України. Тому цілком логічною є зміна дозвольної системи у водокористуванні, яка введена після прийняття наказу Мінприроди № 234 від 26.06.2017. Тепер дозвіл на спеціальне водокористування видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, тобто територіальними органами Держводагенства України. Зміна повноважень агентства з «погоджувальних» на «дозвільні» сприятиме ефективнішому управлінню водокористуванням, оскільки інформація акумулюватиметься в одному відомстві, оперативно оброблятиметься, а прийняті рішення будуть більш обґрунтованими.

Відбуваються зміни і в статистичних спостереженнях у сфері природокористування в цілому, та водокористування зокрема. З лютого 2016 року було прийнято закон України «Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів та перенесення забруднювачів», яким замість форм статистичних спостережень введені реєстри викидів. Наказом № 80 від 07.04.2017 Державна служба статистики України скасувала одну з форм статистичного спостереження «№2-ТП. Повітря». Найближчим часом буде скасовано і форму спостережень по утворенню та поводженню з відходами «№1-Відходи». Звіт з використання води на сьогодні надається до Держводагенства за формою «№2 ТП-Водгосп», та не є формою державного статистичного спостереження. При цьому поняття «викид» стосується не лише забруднення атмосферного повітря, але й скидів забруднюючих речовин в природні водні об’єкти, поводження з відходами, тощо. Отже, в зазначений реєстр повинна потрапити інформація і про забруднення водних об’єктів. Такий реєстр відображатиме комплексний вплив господарської діяльності регіону на довкілля і дозволить здійснювати відповідне регулювання.

В подальшому вдосконалення статистичного спостереження, обліку та контролю за водокористуванням та скидом забруднюючих речовин доцільно вдосконалювати з двох підходів. По-перше – зібрані дані мають акумулюватись, аналізуватись та використовуватись для прийняття рішень за басейновим принципом. Перехід до інтегрованого управління водними ресурсами (за басейновим принципом) є незворотною тенденцією в трансформації водного господарства України. По-друге – також важливим є

урахування особливостей водокористування учасниками водогосподарського комплексу в розрізі адміністративних областей. Водокористування здатне генерувати значні фінансові потоки шляхом справляння відповідної рентної плати. Ефективний розподіл таких фіскальних платежів значною мірою залежить від об'єктивності статистичних спостережень, обліку та контролю процесів водокористування.

Список використаних джерел

1. Опалов О. А. Еколого-економічна оцінка водних ресурсів України / О. А. Опалов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2000. – Вип. 9. – С. 84-89.
2. Основні показники використання вод в Україні за 2005 рік / Державне агентство водних ресурсів. – Київ, 2006. – Вип. 25. – 64 с.
3. Основні показники використання вод в Україні за 2010 рік / Державне агентство водних ресурсів. – Київ, 2011. – Вип. 30. – 64 с.
4. Основні показники використання вод в Україні за 2013 рік / Державне агентство водних ресурсів. – Київ, 2014. – Вип. 33. – 64 с.
5. Водний кодекс України ; Кодекс України про надра ; Лісовий кодекс України ; Повітряний кодекс України : станом на 9 берез. 2017 р. : відповідають офіц. тексту. - Харків : Право, 2017. – 274 с.